

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора

Коваль Тамари Іванівни на дисертаційне дослідження

Киналь Анни Юріївни на тему

«Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки»

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. На сьогодні, підвищення педагогічної майстерності та професіоналізму майбутніх учителів філологічних спеціальностей неможливе без використання в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Вони є потужним інструментом прискорення прогресу в усіх сферах суспільного розвитку, що визначають міру доступу до інформаційного стилю життя, покликані забезпечити новий рівень професійної освіти, зокрема формування інформаційної компетентності у майбутнього фахівця, який повинен володіти творчими здібностями, критичним мисленням, професійною компетентністю, бути здатним приймати рішення у нестійкій швидкозмінній ситуації.

В цьому контексті варто відмітити представлену дисертаційну роботу, її високу актуальність, наукову значущість і практичну направленість на вирішення важливих питань сьогодення щодо професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що дисертаційна робота виконана згідно плану науково-дослідних робіт і наукової тематики кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за темами «Теоретико-методичні засади формування загально-педагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті оновлення європейського простору вищої освіти» (0115U002571) і «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (0119U102999).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Високий рівень обґрунтованості

наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечено:

- професійним вирішенням автором низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті; кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його;

- використанням широкої джерельної бази за темою дисертації, що містить 512 найменувань, із них – 191 іноземними мовами;

- відповідності предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту наукової спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти;

- достатньою географією та великою кількістю напрямів в апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародних.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення і висновки дисертації висвітлено в 27 наукових працях, зокрема 5 статтях у наукових фахових виданнях України, 5 з яких внесено до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus, Google Scholar); 6 статтях та тезах у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 8 статтях – у матеріалах міжнародних конференцій, 6 статтях – у матеріалах закордонних конференцій, 2 статтях, опублікованих у зарубіжних колективних монографіях.

Аналіз публікацій за темою дисертації дає підстави зробити висновок про те, що в опублікованих працях авторки повністю висвітлено результати і рекомендації дослідження щодо його впровадження в заклади вищої освіти (ЗВО). Обсяг і характер публікацій дисертантки свідчить про їх фундаментальність, у них у повному обсязі відображено основні аспекти і результати дисертаційного дослідження.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Автореферат дисертації Киналь Анни Юріївни написаний відповідно до нормативних вимог і повністю відповідає змісту і структурі роботи, дає чітке уявлення про особливості проведеного дослідження та його результати і підстави констатувати ідентичність автореферату й основних положень дисертації. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки і рекомендації в повному обсязі розкриті й обґрунтовані в тексті дисертації.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом дисертації, основними публікаціями та авторефератом дозволяє визнати, що мету дослідження виконано. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною. Зокрема, автором:

- *вперше* обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічного профілю у процесі професійної підготовки: підвищення мотивації формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей методом рефлексивних контрастів; застосування практико-зорієнтованого підходу до навчання; використання технології інтегрованого навчання; активізації самостійної роботи студентів шляхом залучення їх до участі в міжнародних онлайн-проектах;
- *розроблено* модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічного профілю у процесі професійної підготовки, що охоплює такі блоки: цільовий (професійні вимоги до майбутнього вчителя філологічних спеціальностей), теоретичний (принципи, методологічні підходи), операційно-діяльнісний (зміст форми, методи, засоби, технології), результативний (рівні сформованості інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей та позитивна динаміка результатів дослідження);
- *уточнено* сутність вихідних понять дослідження: «інформаційна компетентність майбутнього вчителя філологічних спеціальностей», «формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей»; критерії (мотиваційний, інформаційно-когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний), показники та рівні сформованості (творчий, конструктивний, репродуктивний);
- *подальшого розвитку* набули зміст, форми, методи, засоби формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні в систему фахової підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей методик формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у рамках проєктів «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» (за підтримки IREX, Посольства США, Посольства Великої Британії в Україні, у партнерстві з Міністерством освіти та науки

України) та англomовний курс з інфо-медіаграмотності «Very Verified»; укладено методичні рекомендації до типової програми «Методика навчання англійської мови» для ЗВО бакалавра, що містять практико-зорієнтовані кейси, вправи, завдання, розробки занять-конференцій, занять-диспутів і методичні рекомендації «Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка №06/62 від 24 листопада 2017 року); Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка №14 від 11 червня 2020 р.); державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка № 1405/24 від 21 червня 2018 р., довідка №1465/22 від 27 червня 2018 р.); Донецького національного університету імені Василя Стуса (довідка №203/01-13/01.1.3 від 15 листопада 2018 р.); Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (акт №1190 від 17 травня 2018 р.); Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу (довідка № 109/01-07 від 7 травня 2018 р.).

Оцінка структури, змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам

Зміст дисертаційної роботи дисертанта засвідчує про його прагнення переконливо довести, що рівень сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей зростатиме за таких педагогічних умов: підвищення мотивації формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей методом рефлексивних контрастів; застосування практико-зорієнтованого підходу до навчання; використання технології інтегрованого навчання; активізація самостійної роботи студентів шляхом залучення їх до участі у міжнародних онлайн-проектах.

Структура дисертації є традиційною і логічно побудована і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань, спрямована на системне вирішення завдань дослідження, які є досить конкретні та відповідають поставленій меті дослідження.

Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел до кожного розділу (512 найменувань; із них – 191 іноземною мовою) і

25 додатків. Повний текст дисертації складає 325 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 189 сторінках. Дисертація містить 11 таблиць, 9 рисунків, додатки на 75 сторінках.

У **вступі** актуальність проблеми, що досліджується, її методологічна і теоретична основа одержали належне обґрунтування, аргументацію і конкретизацію, чітко сформульовані мета, об'єкт, методи і гіпотеза дослідження, завдання дослідження, які досить конкретні та відповідають поставленій меті, викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження; представлено інформацію про публікації за темою дисертації, її структуру й обсяг.

На позитивну оцінку заслуговує те, що апробацію наукових результатів здійснено в межах реалізації низки проєктів: «Вчитель нового покоління» (Британські Ради, 2016-2020 рр.), «Мережа сталого розвитку CLIL» (Гете-Інститут, 2017-2020 рр.), онлайн-курсу з медіаграмотності «VeryVerified» (IREX, 2019-2020 рр.), «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» (IREX у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією Української преси за підтримки посольств Великої Британії та США, 2019-2020 рр.), співпраці з Ізраїльським центром міжнародного співробітництва «Mashav» (2017-2020 рр.).

Основна мета дослідження полягає у створенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки.

У **першому розділі «Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей як педагогічна проблема»** автор детально розглядає вихідні поняття дослідження, зокрема «компетентність», «професійна компетентність», «інформаційна компетентність вчителя філологічних спеціальностей». Авторка проводить аналіз стану сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, визначає критерії, показники та рівні сформованості інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей.

Викликає зацікавленість зроблений аналіз базових понять дослідження як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, зокрема інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей і його визначення авторки, а саме

як здатність до реалізації компетенцій учителя-філолога в інформаційному просторі на основі сформованих знань, умінь, навичок, мотиваційно-вольових настанов та одержаного суб'єктивного досвіду для організації освітнього процесу в загальноосвітньому закладі.

Киналь Анна Юріївна переконана, що формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей необхідно розглядати як систему взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів (складників), що передбачають цілі, завдання, зміст, форми, методи, засоби, результати, активність суб'єктів у інформаційному середовищі.

Приємно вразила робота авторки щодо аналізу існуючого програмного забезпечення, для створення засобів формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, яке описано на сторінках 56-60 Розділу 1. На думку авторки, застосування такого програмного забезпечення у освітньому процесі має вплинути не позитивну динаміку сформованості у студентів інформаційної компетентності.

На основі визначених автором складників формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей (мотиваційного, когнітивно-інформаційного, діяльнісного, особистісно-рефлексивного), визначено критерії цієї характеристики майбутнього фахівця та їх показники.

Важливим доробком авторки є відбір і застосування в процесі констатувального експерименту дослідження методичного інструментарію, зокрема опитувальників, анкет, тестів, діагностичних карт тощо, поданих у таблиці 1.2 (стор. 64) і детально описаних у Додатках дисертації, щодо вивчення стану сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

Експериментальні дослідження були проведені у п'яти ЗВО України. Аналіз та узагальнення результатів діагностики сформованості інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей авторка диференціювала за такими рівнями: творчий (високий), конструктивний (середній) і репродуктивний (низький). На етапі констатувального експерименту брало участь 407 студентів, що є достатнім для того, щоб зробити ґрунтовні узагальнення і науково релевантні висновки щодо недостатнього рівня інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, що навчаються у ЗВО України.

У другому розділі – «Педагогічні умови і модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей» на основі аналізу психолого-педагогічної літератури Киналь Анною Юріівною створено і обґрунтовано педагогічні умови і модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей. До педагогічних умов авторка віднесла – 1) підвищення мотивації формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей з використанням методу рефлексивного контрасту; 2) застосування практико-зорієнтованого підходу до навчання, що забезпечує єдність теоретичних знань і практичних умінь; 3) використання технології інтегрованого навчання, із впровадженням методики CLIL (Content and Language Integrated Learning (предметно-мовне ітегроване навчання)), яка орієнтована на використання двох мов, в якій друга мова забезпечує засвоєння змісту навчальної дисципліни та формування комунікативних навичок; 4) активізація самостійної роботи студентів шляхом залучення їх до участі у міжнародних онлайн-проектах.

Позитивним у дослідженні, на наш погляд, є те, що авторка, акцентувала увагу і дослідила саме такі педагогічні умови формування інформаційної компетентності у майбутніх учителів філологічних спеціальностей, які ще не були розглянуті іншими науковцями у своїх дослідженнях і добре корелюють з вимогами Концепції нової української школи та умовами професійної діяльності учителя в сучасному інформаційному суспільстві.

Киналь Анною Юріівною розроблено модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки, яка представлена схематично сукупністю цільового, теоретичного, операційно-діяльнісного і результативного блоків, що дає можливість цілісно відобразити процес формування цієї характеристики фахівця. Модель схематично подана в авторефераті і тексті наукового дослідження, що дозволяє наочно представити систему її внутрішньо взаємопов'язаних складників: мети, методологічних підходів і принципів, змісту, методів форм, педагогічних умов, показників і рівнів сформованості інформаційної компетентності. По такій вдало поданій схематично і описаній у тексті дослідження моделі чітко відстежуються визначені авторкою цілі навчання і його зміст, відібрані методи і засоби, які, на її думку, впливають на позитивну динаміку формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у

процесі професійної підготовки на кожному із етапів професійної підготовки майбутнього фахівця (підготовчому, основному і контрольно-регульовальному).

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки» – містить опис процесу проведення педагогічного експерименту перевірки ефективності педагогічних умов формування інформаційної компетентності у майбутніх учителів філологічних спеціальностей, що здійснювався впродовж трьох років у три етапи: підготовчий, основний, контрольно-регульовальний.

У дослідженні брали участь 407 студентів і 17 викладачів. Було створено одну експериментальну (206 осіб) та одну контрольну групу (201 особа) з II по IV курс. Киналь Анною Юрївною розроблено методику реалізації педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей, що, на її думку, забезпечує системну, глибоку і органічну інтеграцію інформаційної компетентності у процес професійної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

На позитивну оцінку заслуговує використання авторкою для дослідження різних методів дослідження на всіх етапах підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей, зокрема 1) *на підготовчому етапі*: дискусійний, проблемний, проблемно-пошуковий, робота з онлайн-базами даних, бібліотеками, енциклопедіями, ігровий, програмованого навчання, демонстраційний та інших; *на основному етапі*: дискусійний, проблемний, проблемно-пошуковий, імітаційний, моделювання, ігровий та інші; *на етапі контрольно-регульовальному*: дискусійний, дослідницький, метод проєктів, моделювання та інші.

Тривалість, масовість, комплексність педагогічного експерименту та ретельність обробки його результатів дали можливість авторці обрати оптимальний шлях реалізації експериментальної роботи і раціонального розв'язання завдань дослідження.

Кількісний аналіз результатів експериментальних даних наочно проілюстровано у вигляді таблиць і рисунків. Усе це засвідчує про належний рівень володіння автором сучасних засобів візуалізації даних науково-педагогічних досліджень та робить висновки, теоретичні положення і практичні результати дослідження наочними, логічними та переконливими.

Загальні висновки структуровані, повністю відповідають сформульованим завданням та змісту самої роботи та впливають з її основних положень, чим доводиться, що мета роботи досягнута і всі поставлені завдання виконано. Дисертантка стисло формулює основні результати дослідження, які викладено в тому числі і в авторефераті.

Всі 25 додатків дисертації слушні, оскільки надають додаткові дані та показують приклади впровадження розробок автора в освітній процес ЗВО.

Дисертація виконана державною мовою, якою автор володіє у професійному плані досконало. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю, обґрунтованістю.

Дискусійні положення та зауваження. Не зважаючи на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження Киналь Анни Юріївни, вважаємо за доцільне висловити зауваження та проаналізувати дискусійні положення щодо вирішення досліджувальної проблеми:

1. У дисертаційному дослідженні одним із **завдань** є **«Розробити модель упровадження педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей; укласти методичні рекомендації щодо її використання»**, а в дисертаційній роботі (стор. 176) представлена **модель формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей**.

2. В дослідженні А.Ю. Киналь визначила **як наукову новизну розробку** моделі формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічного профілю у процесі професійної підготовки, що охоплює такі блоки: цільовий (професійні вимоги до майбутнього вчителя філологічних спеціальностей), теоретичний (принципи, методологічні підходи), операційно-діяльнісний (зміст форми, методи, засоби, технології), результативний (рівні сформованості інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей та позитивна динаміка результатів дослідження). На наш погляд, наукову новизну дослідження краще визначати в межах, що досліджено *«вперше»*, що *«удосконалено»* і що *«набуло подальшого розвитку»*, а, якщо подається в науковій новизні дослідження *«розроблено»*, то необхідно розкрити чим вона відрізняється від уже існуючих моделей.

3. Дисертаційне дослідження виграло б, якби авторка проаналізувала детальніше досвід закордонних ЗВО щодо формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

4. Як відомо метод рефлексивного контрасту передбачає, що учасники самостійно описують три варіанти феномена (реальний, найкращий і найгірший), виділяють їх основні критерії (характеристики), за якими потім їх самостійно і оцінюють. Це надає можливість студентам зайняти максимально активну позицію самопізнання, активізувати процеси рефлексивного осмислення і переосмислення досліджуваних феноменів. Дисертаційне дослідження виграло б, якби авторка у підрозділі 2.1. Розділу 2 або в підрозділі 3.1. Розділу 3 (стор. 197), більш детально зупинилася на способах реалізації методу рефлексивного контрасту і його ролі у формуванні інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей.

5. Оскільки А.Ю. Киналь винесла як педагогічну умову формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя філологічних спеціальностей саме підвищення їх мотивації з використанням методу рефлексивних контрастів, то доцільно було б у моделі формування підвищення мотивації формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у частині методологічні підходи додати ще і **рефлексивний підхід**;

6. Рукопис має і окремі недоліки редакційного та стилістичного характеру. У висновках до розділів спостерігається використання особових форм дієслів, що не прийнято в науковому стилі, зокрема при написанні дисертаційних робіт. Краще використовувати безособові форми дієслів.

Разом з тим висловлені зауваження не є принциповими і в жодному разі не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновок. Аналіз роботи, автореферату й опублікованих наукових праць дає підставу зробити такий висновок: дисертаційне дослідження **А. Ю. Киналь** на тему **«Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі професійної підготовки»** є самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке за актуальністю і змістом, обсягом та якістю оформлення, повнотою викладу і новизною її основних результатів у публікаціях відповідає вимогам пунктів 9,10,12,13,14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою

Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор **Киналь Анна Юріївна** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри методики викладання
іноземних мов й
інформаційно-комунікаційних технологій
Київського національного
лінгвістичного університету

Г.І. Коваль
Власноручний підпис
Коваль Г.І.
Завіряю: ст. інспектор ВК
Григор'єва Оксана Н.В.
08.10.2020 р.